

WP3 Közös tanulás a romák lakhatásáról és részvételéről

Szerzők: Bernát Anikó (TÁRKI Társadalomkutatási Intézet, Magyarország)
Béres Tibor (Autonómia Alapítvány, Magyarország)

2021. június

R-HOME. Romák: Lakhatás, Lehetőségek, Mobilizáció és Szerepvállalás.
WP3 Jelentés

Társfinanszírozó az Európai Unió Jogok, Egyenlőség és Állampolgárság Programja
(2014-2020)

TARTALOMJEGYZÉK

01

Bevezetés

02

**Kutatási
módszerek**

03

**A választott projektek
főbb jellemzői**

04

**A roma lakhatási
projektekéről levont
tanulságok**

Hatókör

Előkészítő munka

A projektek módszertana

Részvétel, a környezet visszajelzései

Értékelés (Siker)

Együttműködés

05

Következtetések

Átláthatóság, nyilvánosság

BEVEZETÉS

E füzet célja, hogy összefoglalja a "R-HOME: Roma: Lakhatás, Lehetőségek, Mobilizáció és Szerepvállalás" című projekt keretében Franciaország, Olaszország, Magyarország, Románia és Spanyolország egyes kiválasztott területein a romákat közvetlenül vagy közvetve célzó lakhatási fejlesztési projektek tanulságait, amelyet az EU Jogok, Egyenlőség és Állampolgárság (REC) programja finanszírozott és amely Franciaországra, Olaszországra, Magyarországra, Romániára és Spanyolországra terjed kis.

Az elemzett projekteket és programokat azzal a céllal választottuk ki, hogy a legjobb vagy a jó gyakorlatokat mutassuk be, de a programok összetettsége miatt a "legjobb vagy jó gyakorlat" címke gyakran csak néhány kulcsfontosságú programelemre alkalmazható, és nem feltétlenül az egész kezdeményezésre. Ezért a kiválasztott gyakorlatok egy része önmagában nem feltétlenül "legjobb vagy jó gyakorlat"-ok. Továbbá, mivel az egész R-HOME projekt az öt résztvevő ország néhány kiemelt nagyvárosi területére összpontosít (Párizs, Milánó, Miskolc, Marosvásárhely és Barcelona tágabb nagyvárosi, agglomerációs területei), ez a fókusz korlátozhatja a "legjobb vagy jó gyakorlat"-ként kiválasztandó lehetséges gyakorlatok körét. Ez a kutatási modell lehetővé teszi azt is, hogy néhány, összességében inkább "nem kielégítő" gyakorlatot mutassunk be, ami szintén rendkívül fontos inspirációforrás ahhoz, hogy megtudjuk, mit kell elkerülni hasonló kezdeményezések esetén a jövőben (melyek előkészítése már folyamatban van).

A füzet az imént felsorolt öt nagyvárosi terület 14 esettanulmányán alapul, és célja, hogy bemutassa az itt létrejött releváns és figyelemre méltó gyakorlatokat. Ezek mind a romák lakhatásának javítása és jobb életkörülményei érdekében született sikeres projektek, melyek pozitív tapasztalatokkal szolgáltak a romák lakóhelyi integrációja illetve a politikai, civil és kulturális életben való részvételének területén, többek között roma egyesületeken keresztül, felhívva a figyelmet a romák saját közösségeikben való aktív állampolgársági, társadalmi és civil részvételét akadályozó vagy elősegítő fontosabb tényezőkre. A projekt célja továbbá olyan átfogó programok meghatározása, amelyek nemcsak a lakhatásra, hanem az integráció más területeire is kiterjednek. A romák sebezhetőségét és szegénységének körforgását a foglalkoztatás, az oktatás, az egészségügyhöz és a közszolgáltatásokhoz való hozzáférés terén fennálló hátrányos és diszkriminatív helyzetek összetett kölcsönhatása idézi elő, amire

mind a romák szerepvállalása, mind a diszkriminációellenes programelemek hatással lehetnek.

A kiválasztott projekteket részletesen bemutattuk és értékeltük egy olyan sablonban, amely számos szempontra kiterjed (lásd a Módszertan részt a 2. fejezetben). A füzet az ebből a tizennégy esettanulmányból levont tanulságokon alapul (három-három gyakorlat Franciaországból, Olaszországból, Magyarországról és Romániából, valamint két eset Spanyolországból), melyekhez az információ 2020 októbere és 2021 áprilisa között lett összegyűjtve.

KUTATÁS MÓDSZEREK

A kiadvány célja, hogy bemutassa és összefoglalja 14 olyan, "legjobb vagy jó" roma lakhatási gyakorlat főbb megállapításait és tanulságait, amelyek öt uniós tagállam öt nagyvárosi területén, agglomerációjában (Franciaország - Párizs, Olaszország - Milánó, Magyarország - Miskolc, Románia - Marosvásárhely és Spanyolország - Barcelona) zajlanak jelenleg vagy zajlottak az elmúlt két évtizedben, főként a 2010-es években. A projektek közvetlenül vagy közvetve a helyi roma lakosság lakhatásának javítását célozzák, általában átfogó programokba ágyazva, és az integráció több területére is kiterjednek annak érdekében, hogy a romák kiszolgáltatott helyzetét hatékonyabb megközelítéssel tudják kezelni.

1. Az esetek kiválasztásának szempontjai

Az első szempont az volt, hogy a kiválasztott projekt a résztvevő partner régiójában legyen végrehajtva, és hogy a partner betekintést és információt kapjon az értékelt projektekről. Fontos szempont volt továbbá az is, hogy a kezdeményezés legalább részben sikeres legyen, azaz legalább néhány tevékenységében és módszerében olyan jó gyakorlatokat lehessen azonosítani, melyet adaptálni lehet akár más helyeken is (3. szempont). A következő szempont a komplexitás volt, azaz olyan projekteket választottunk, amelyek nem csupán a lakhatás infrastrukturális aspektusával foglalkoznak. Végül az időzítést is figyelembe vettük, mivel igyekeztünk olyan projekteket is vizsgálni, amelyek még futnak, de egyes elemeik már befejeződtek. A legkorábban elindított projekt 2003-ban kezdődött.

A kiválasztott gyakorlatokat egy sablon segítségével vizsgáltuk meg, hogy ebben összegyűjtsük a szükséges adatokat és információkat, valamint hogy a programokat több szempontból is ki tudjuk értékelni. Ez a sablon megteremtette a különböző esetek közös értelmezésének lehetőségét, illetve az összehasonlításuk alapját. Az alábbiakban bemutatjuk a gyakorlatok összefoglalása és értékelése érdekében követett témákat és értékelési szempontokat az egyes esettanulmányokban.

A “legjobb vagy jó gyakorlatok” szempontjai az információgyűjtéshez és a gyakorlatok kiértékeléséhez

Az adatgyűjtés és értékelés különböző információforrások használatával történt, beleértve a már meglévő információkat (online források, az adott projekt honlapja, dokumentációja, értékelések, szakpolitikai és tudományos tanulmányok stb.), valamint opcionális eszközöket, mint például interjúk készítése az érdekelt felekkel (pl. programvezetők, a projekt és/vagy a szervezet vezetői) és külső szakértőkkel. Egyes esetekben az információgyűjtést helyszíni látogatásokkal is ki lehetett egészíteni.

A VÁLASZTOTT PROJEKTEK FŐBB JELLEMZŐI

A 14 kiválasztott projekt/program egyenletesen oszlik el az 5 résztvevő ország között (3-3 eset Franciaországból, Olaszországból, Magyarországról és Romániából, valamint 2 Spanyolországból). A kiválasztott programok listáját és főbb jellemzőit az 1. táblázat tartalmazza.

1. táblázat A kiválasztott programok/projektek főbb jellemzői

	Franciaország 1	Franciaország 2	Franciaország 3	Olaszország1	Olaszország2	Olaszország3	Magyarország1	Magyarország2	Magyarország3	Románia 1	Románia 2	Románia 3	Spanyolország 1	Spanyolország 2
A projekt/program neve	Maîtrise d'oeuvre urbaine et sociale (MOUS) de Montreuil (<i>Városi és szociális projektmenedzsment Montreuil</i>)	MOUS de Saint-Maur	Village temporaire d'accueil à Orly (<i>Ideiglenes fogadófaluk Orly</i>)	Il Villaggio Solidale (<i>Szolidaritásfaluk</i>)	I rom di via Rubattino (<i>Roma emberek a Rubattino utcából</i>)	I rom di via Novara (<i>A via Novara roma emberei</i>)	Bagázs	Gyöngyös komplex program	Miskolc számozott utcák lakhatási program	Pata-Cluj - Szociális beavatkozások a kolozsvári térség kiszolgáltatott csoportjainak szegregációmentesítésére és társadalmi befogadására	Sepsi-Gal	A szennyvízcsatorna-hálózat bővítése Sepsiszentgyörgyvárosában	Szociálpedagógiai beavatkozási program és újbóli lakhatás a lleidai roma közösség számára	A FAGiC és Cornella önkormányzatának roma lakhatási projektje
Intézkedő szerv (típus)	Köz- és magánszereplők koalíciója	Saint-Maur önkormányzata, helyi bizottságok és civil szervezetek	Köz-és magánintézmények koalíciója	Civil / egyházi	Civil / egyházi	Civil / egyházi	Civil	önkormányzati és civil/egyházi	Civil / egyházi	Önkormányzati/civil	Önkormányzati/civil	Önkormányzati	Roma egyesület	Roma egyesület
Finanszírozó szerv	Állami illetve minisztériumi, valamint regionális és EU szövetségi alap.	Val-de-Marne Tanács	Önkormányzat, minisztériumi, regionális és az EU szövetségi alapja.	Köz- és magántőke	Támogatók	Civil/egyházi (Caritas), önkormányzati, magánalapítványok, EU-s alapok	magán- és vállalati támogatók, EU-s alapok	EU-s alapok	központi költségvetési finanszírozás, a civil szervezetek adományai	Norvég Finanszírozási Rendszer 2009-2014 - "Szegénységcsökkentés" (RO25)	Magán (Charitas) és közpénzek (EU-s alap)	EU	Lleida városi tanácsa	Cornella önkormányzata
Dátum	2010-2015	2003-2010	2011-2014	2005 -	2008 -	2009-	2011-	2016-2022	2016-2021 (+ 5 év terv)	2014-2017	2018-2023	kezdeti szakasz 2025-ig	2010 -	2013-2015

Bár rendelkezünk az értékelt projektekkel kapcsolatos pénzügyi információkkal, azok nem összehasonlíthatóak, mivel jelentősen különböznek egymástól abban, hogy csak a lakásépítési projektemhez kapcsolódó költségekről vagy az egész projekt költségvetéséről van-e szó. Az összehasonlíthatóságot az is nehezíti, hogy egyes esetekben összevont összegeket közölnek kedvezményezettenként (családonként), míg más esetekben a teljes költségvetést kaptuk meg, a működési költségekkel egybevonva. A pénzügyi adatok összehasonlíthatóságát korlátozza az is, hogy egyes projektek az azokkal kapcsolatban felmerült teljes összeget tartalmazzák, míg más esetekben a költségek egy részét a szervezet működési kiadásaira terhelték, főképp ahol a végrehajtó önkormányzat vagy nagy jótékonyági szervezet volt. Így a pénzügyi adatokat itt nem mutatjuk be, de a jövőben mindenképpen indokolt a lakásépítési kezdeményezések pénzügyi elemzése is.

Valamennyi projektet helyi szinten hajtották végre, és egyik sem terjedt ki szélesebb (regionális vagy országos szintű) területre. A kiválasztott esetek valamivel több mint fele (nyolc projekt) folyamatban lévő, de nem új projekt, amik már több éve futnak, míg hat projekt már befejeződött. A végrehajtó szereplők sokfélék, azonban a nem állami (civil, egyházi vagy magán) szereplők dominálnak: három projektet kizárólag civil szervezetek működtetnek, öt program civil és egyházi szervezetek együttműködésével valósult meg, öt projektet állami vagy közfinanszírozású (főként önkormányzati) és magán- vagy civil szereplők valósítanak meg, egy programot pedig kizárólag egy közfinanszírozású szervezet (önkormányzat) bonyolít le.

Ennek megfelelően számos finanszírozási formában támogatják ezeket a kezdeményezéseket: három projektet kizárólag uniós (vagy norvég) alapokból, hármat kizárólag helyi állami vagy közfinanszírozású (önkormányzati) forrásokból, egyet pedig kizárólag magánadományokból finanszíroznak, míg a kiválasztott projektek másik felét magán (civil és egyházi) és állami vagy közfinanszírozású (köztük uniós) források keveréke támogatja. E projektek költségvetéseit azonban több okból sem lehet összehasonlítani: öt esetben nem találtunk megbízható és teljes költségvetési információt, míg a többi projekt költségvetése igen eltérő módon áll rendelkezésre a teljes vagy az éves költségvetésre való tekintettel (ez utóbbi például nem elérhető minden projektévre vonatkozóan), vagy csak töredékesen (mint például háztartásokra lebontott források).

Valamennyi projekt konkrét, mérhető célokat tűzött ki maga elé, világosan meghatározott célcsoportokkal, és szinte mindegyik közvetlenül a romákat célozta meg (habár egy projekt csak közvetett módon). A kiválasztott projektek többsége átfogó jellegű: tizenkettő közülük a lakhatáson kívül legalább két

további szakpolitikai területtel foglalkozik (pl. foglalkoztatás, oktatás, egészségügyi szolgáltatások vagy a diszkrimináció elleni fellépés). A fennmaradó két eset kizárólag a lakhatás témakörére fókuszál.

A ROMA LAKHATÁSI PROJEKTEKRŐL LEVONT TANULSÁGOK

A következő szakasz összefoglalja a tizennégy roma lakhatási projekt eredményeit a következő szempontok szerint: hatókör (a bevont kedvezményezettek száma), előkészítő munka a projekt megtervezésekor; a projektek módszertana; részvétel, a környezet visszajelzései; értékelés; partnerség; átláthatóság és nyilvánosság. A projektek példaértékűségét elsősorban olyan értelemben vettük figyelembe, hogy az eredmény mennyiben fenntartható, megismételhető (azaz a módszer más helyeken is adaptálható) és mérhető, illetve hogy milyen mértékben tudták bevonni a célcsoportot a tervezésbe és a megvalósításba.

Az összefoglaló részeket az esettanulmányokból származó idézetek egészítik ki, melyek mélyebb betekintést nyújtanak az egyes kérdéskörökbe.

Hatókör

Az esettanulmányokban bemutatott projektekben kedvezményezettként részt vevő személyek száma igen eltérő. Egyes kezdeményezések csak néhány családot értek el, például egy barcelonai projektben, ahol két szegregált utcából nyolc család tudott bérlakásba költözni, vagy a kis magyarországi községben, Bagon megvalósuló (alapvetően nem lakáscélú) programban, amely csak 47 család lakhatási helyzetén tudott javítani, miközben itt sokkal több család részesül komplex integrációs támogatásban. Ezzel szemben Franciaországban, Olaszországban vagy Romániában vannak nagyobb programok, amelyek már 300-400 embert támogattak. A kisebb projektek esetében a családok és az érintettek intenzív, személyre szabott segítséget kaptak, míg a nagyobb kezdeményezések esetében költséghatékonyabban lehetett kiegészítő szolgáltatásokat nyújtani (mint pl. gyermekek fejlesztése vagy munkaerő-piaci integráció).

2. A résztvevők/kedvezményezettek száma

MOUS de Montreuil, Franciaország: 117 háztartás, 350 fő

Saint-Maur, Franciaország: 18 család

Orly, Franciaország: 17 Roma háztartás (77 fő)

Pata Rât, Románia: körülbelül 300 Roma család

Sepsiszentgyörgy, Románia: körülbelül 246 fő

Sfantu Gheorghe, Románia: 447 fő

Milánó, Olaszország: 106 család (374 fő), 2005-től 2019-ig

Milánó, Olaszország: 400 fő kilakoltatva egy elhanyagolt területről, 2009

Barcelona, Soler és Cortada utcák Cornellà városában, Spanyolország: 8 háztartás

Barcelona, Lleida: 27 család

Miskolc, Magyarország: 900 roma lakó nem jutott lakáspótló juttatáshoz

Gyöngyös, Magyarország: 600-800 lakó egy szegregált területen

Bag, Magyarország: 47 család

Mindegyik projekt kizárólag roma családokra fókuszált, de két magyarországi esetben a településen élő romákkal azonos szociális helyzetben lévő nem roma családokat is be lehetett vonni a programba. A projektek roma célcsoportja ellenére valamennyi esetben kiterjedhettek a nem roma kedvezményezettekre is (ez egy lehetőség, ami nem feltétlenül jelent végül támogatást is).

Előkészítő munka

A kiválasztott projektek előkészítése is jelentősen eltér egymástól. Két esetben a projekteket tudományosan megalapozott előkészítő munka előzte meg. Az egyik esetben tudományos publikációt jelentettek meg Franciaországban, míg a másik, romániai esetben a támogatást nyújtó uniós alap módszertana tette ezt kötelezővé. Ez utóbbi az úgynevezett CLLD (Community-Led Local Development) módszertan, amelynek egyik fő eleme, hogy a helyi fejlesztési stratégiákat a helyi akciócsoporthoz bevonásával készítik el, és alaposan felméri a helyi erőforrásokat, problémákat és szereplőket. Románia esetében ez az előkészítés csaknem két évig tartott, és a projekt a jelentés írása idején van az indulási (szerződéskötési) szakaszban. Az akciócsoporthoz (egy jótékonyági szervezet égisze alatt) már korábban is aktív volt Sepsiszentgyörgy roma szegregátumaiban, így a projektben már lehetőség nyílt az eddigi eredmények elemzésére.

Az előkészítő munkában jelentős különbségeket fedeztünk fel, amelyek úgy tűnik, attól függenek, hogy a projekt "őshonos" (azaz hosszú távon helyi) vagy migráns (Kelet-Európából nyugat-európai városokba kivándoroltak alkotta) közösségekben zajlik-e le. Míg az őshonos közösségeket egyfajta telepszerű fejlődés jellemzi, addig a nyugati nagyvárosi területeken gyakrabban fordul elő az önkormányzatok által felügyelet működési mód - még akkor is, ha a munkát jótékonyági és civil szervezetek hajtják végre a helyi (vagy regionális) önkormányzattal kötött együttműködési megállapodás alapján. Ebben az esetben a helyi szervezetek több információval rendelkeznek a településeken élő családokról, mint azok a szervezetek, amelyek olyan újonnan érkezettekkel dolgoznak, akiknek nincs múltjuk vagy kiterjedt szociális hálózatuk új otthonukban.

Négy szervezet említette azt is, hogy fennáll a szegregált területről új szomszédságba és közösségbe költözők ellenséges fogadtatásának kockázata, sőt tapasztalata is. Ezért a szervezeteknek lépéseket kellett tenniük a feszültségek mérséklésére azáltal, hogy meggyőzték a helyieket a romákkal szembeni előítéletek csökkentéséről, vagy olyan intézkedéseket hoztak, amelyek biztosítják, hogy a családok valóban ne vonzzák az ellenük irányuló előítéleteket (pl. intenzív családgondozás). A projekteknél ez a rész fontos tevékenység, amelyet más helyszíneken is érdemes figyelembe venni az előkészítési fázisban.

"Miután 2008 júliusában tűz ütött ki egy Montreuil városában található házban, a polgármester azonnal úgy döntött, hogy ideiglenes lakhatást biztosít a Montreuilban élő, de lakás nélküli románoknak. Az önkormányzat tulajdonában lévő két üres telket használták erre a célra, és lakókocsikat vásároltak. A francia roma és cigány családok, sok helyi lakoshoz hasonlóan, nagyon ellenezték ezeknek az új romániai roma szomszédoknak az érkezését. A polgármester azonban ragaszkodott a dolog véghezviteléhez, és nem került sor kilakoltatásra. A helyi tanácsosok politikai erőfeszítéseket tettek a szolidaritás elősegítésére. A településen élők integrációjával kapcsolatos féltelmek és előítéletek néha egyfajta szegmentálódást eredményeznek a kiköltöztetendő családok között. A program nagyon szelektív volt, csak korlátozott számú családot érintett, és nem a leggyengébbeket, hanem a képzetettebbeket, akik régóta jelen vannak a területen". (Bouvray falu Orlyban, Franciaország)

A további elemzéshez hasznos lenne megvizsgálni, hogy a különböző státuszú családok számára hogyan épülnek fel a különböző szolgáltatási csomagok, és hogy van-e, vagy lehetséges-e átmenet az egyes kategóriák között. Fontos meghatározni, hogy milyen feltételek mellett kerülhet egy család az egyes kategóriákba, és milyen fejlődésnek kell bekövetkeznie ahhoz, hogy egy család átkerülhessen egy másik kategóriába és alkalmassá váljon például a szegregációból való kilépésre.

Ez utóbbi komoly problémaként merült fel például egy magyarországi helyszínen, ahol bár az önkormányzat részéről elvi szándék van egy nagy szegregátum (800 fő) felszámolására, a program menedzsmenete nem tud minden család számára modellt kínálni: egy egyszerű vagy standard szolgáltatáscsomag nem lenne hatékony.

"A társadalmi befogadás folyamatai nagyon sok időt vehetnek igénybe; az ilyen típusú projekteknek hosszú távú perspektívára van szükségük. (...) A forrászerzést megnehezíti, ha az eredmények csak nagyon hosszú időn belül várhatóak. (Milánó-Navara, Olaszország)

Az előkészítő szakasz része az egyes projektekhez szükséges források biztosítása. Csak néhány projekt rendelkezik hosszú távú és biztos finanszírozási környezettel, különösen helyi vagy regionális szinten, és csak a francia és az olasz esetben. A kelet-európai projektek esetében a jellemző finanszírozási forrás az önkormányzatok támogatása, amelyet elvileg uniós forrásokkal egészítenek ki, mivel ezen projektek számára nincs lehetőség jelentős források elkülönítésére. Különösen igaz ez Magyarországon, ahol az elmúlt években folyamatosan szűkült a helyi önkormányzatok költségvetési mozgásteré.

Az erőforrás- és projekttervezés összetettségét a hosszú távú fejlesztés jellege is erősíti. Az EU által finanszírozott projekteket általában legfeljebb 2-3 évre tervezik. Egy sikeres lakásépítési projekt azonban 5-8 évig is eltarthat, amíg az érintett családok sikeresen integrálódnak tekinthetőek, és javul a lakhatási helyzetük.

A pénzügyi fenntarthatóság szempontjából a romániai projektek vannak a legkedvezőbb helyzetben, mivel a CLLD konstrukció több évre szóló, kiszámítható forrást biztosít (kiegészítve a Caritas saját forrásaival).

Az EU által finanszírozott projektek megvalósítói gyakran említik, hogy a támogatási rendszer merev adminisztratív szabályai nem alkalmasak a folyamatosan változó, azonnali reagálást igénylő költségek fedezésére. Ez utóbbi probléma is megoldható, ha a projektet civil-egyházi-állami konzorciumban valósítják meg, így felhasználva a rendelkezésre álló uniós forrásokat.

3. A projekt kezdeményezői

Az esettanulmányok alapján igen sokszínű a projekt kezdeményezőiről alkotott kép. Nem talákoztunk olyan esettel, ahol maga a roma közösség lépett volna fel a változtatás igényével. Egy esetben (Fagic, Barcelona) a kezdeményezés egy roma szervezettől származott, de nem közvetlenül a nyomornegyedekben élőktől, hanem egy velük szoros kapcsolatban álló roma szervezettől.

Egy másik esetben a projektet egy vészhelyzet okozta (leégett egy roma telep a franciaországi Montreuil-ben), amikor is a helyi önkormányzatnak és a vele együttműködő jótékonyági szervezetnek azonnal cselekedniük kellett: új ideiglenes szállásra volt szükség a családok számára, valamint a további lakhatásuk és szociális támogatásuk megszervezésére.

Máskor az önkormányzat döntött úgy, hogy megszünteti a településen a szegregált viszonyokat, mivel az generációkon keresztül társadalmi terhet jelentett és elfogadhatatlanná vált. Más esetekben civil szervezetek léptek fel kezdeményezőként (pl. Bagon, Magyarországon), mert felismerték, hogy a szegregált családok hosszú távon fenntartható fejlődése csak úgy érhető el, ha a településen élő családok integrált lakókörnyezetbe költöznek.

Magyarországon speciális helyzetet teremtett a kormány által 2020-ban indított, de a Máltai Szeretetszolgálat által megvalósított, 300 települést érintő "Felzárkózó Települések Program", amely egységes módszertan alapján teleszerű fejlesztéseket valósít meg roma településeken. Ezekben az esetekben vagy a végrehajtó Máltai Szeretetszolgálat "szállítja oda" a programot, vagy - ritka esetben - más, már helyben működő civil szervezeteket kérnek fel a program megvalósítására.

A projektek módszertana

Az öt nagyvárosi területről kiválasztott roma lakhatási projekt mindegyike rendkívül összetett; egyik sem egydimenziós lakhatási kezdeményezés.

A lakhatási támogatás mindenütt a helyi igényekhez igazodó fejlesztési tevékenységekhez kapcsolódott. A leggyakoribb fejlesztések az egyes projektek esetében a következők voltak:

- A gyermekek oktatásának biztosítása;
- A személyazonossági okmányok megszerzésében való segítségnyújtás;
- Munkaerő-piaci integrációs kezdeményezések (szakképzés, álláskeresés, mentorálás);
- Az egészségügyi ellátáshoz való hozzáférés és a kedvezményezettek egészségi állapotának javítása.

A párizsi, milánói és barcelonai városövezetekben vizsgált gyakorlatok azt bizonyítják, hogy a sikeres integráció és így a megszerzett bérlakás megtartásának előfeltétele, hogy a családok önálló munkajövedelemmel rendelkezzenek (vagy legalábbis stabil és kiszámítható szociális juttatással, de ez szuboptimális megoldás, és nem teszi lehetővé a lakhatási helyzet jelentős javulását), mert csak ez biztosíthatja, hogy hosszú távon képesek legyenek fedezni a lakbér költségeit. Bár a barcelonai szervezet induló támogatást nyújtott (lakbér kaució), nagy hangsúlyt fektetett a támogatott családok álláskeresésére és munkaerőpiaci mentorálására.

A vizsgált esetekben nyújtott támogatás összetettsége az egyik legfontosabb tanulság, amelyet más lakásépítési projektek esetében is érdemes kiemelni. Fontos azonban az is, hogy ezek a kiegészítő szolgáltatások csak akkor lehetségesek, ha már a projekt tervezésekor figyelembe vannak véve. Ehhez szükséges a családok szociális helyzetének felmérése, és hogy a teljes projektet és költségvetést csak az egyéni fejlesztési tervek összegzése után tervezzék meg. Az interjúk és fókuszcsoporthoz tartozó egyik fontos tanulsága, hogy az egyéni felmérés és fejlesztés elengedhetetlen része ezeknek a kezdeményezéseknek, még akkor is, ha a szegregátumokban élők helyzetében sok az azonosság.

"A Rues et cités egyesület által biztosított szociális munkásokat egy antropológus képezte ki, aki a szociális támogatás személyre szabásán és az eszközök sokféleségén alapuló módszert támogatta, szemben az egyetlen, merev, előre meghatározott integrációs útvonallal. (...) A közszolgáltatók nagy erőfeszítéseket tettek, és megteremtették a családok támogatásának kultúráját." (Montreuil, Franciaország)

Az alkalmazkodóképesség szempontjából az egyik legfontosabb információ a projektekben alkalmazott innovatív megoldások bemutatása.

Meglepő módon a romák részvétele az előkészítésben és a döntéshozatalban nem volt jellemző a projektekre. Ennek számos oka lehet, amire az esettanulmányok nem tértek ki; így ez akár egy másik projekt témája is lehetne. Éppen ezért innovatívnak tekinthető egy ilyen franciaországi, befogadásra irányuló kezdeményezés:

"Két újítást hajtottak végre a roma kedvezményezettek aktív részvételének előmozdítása érdekében:

- *A Szociális Élet Tanácsa, amely 8 családeledeleltből és 4 civil munkatársból áll;*
- *a "nők ideje" workshop, amely lehetővé tette a nők számára, hogy elgondolkodjanak helyzetükről és saját projektjeikről". (Montreuil, Franciaország)*

Egy másik technikai újítás is köthető Franciaországhoz. A szegregátumból kikerülő lakhatását kész házakkal oldották meg, amelyek építésében a szegregátumban élők is részt vettek. A lakhatáson kívül munkát és fizetést is kaphattak. A projektet nagyra értékelték, és több okból is inspiráció forrásául szolgált:

- A saját építésű, könnyen lebontható házak eredetisége.
- Annak kapacitása a környezeti és a szociális célok egyesítésére.
- A program vezetési stílusa és logikája elismerte a romák méltóságát és munkaképességét.
- Megvalósított egy "összeszerelhető falut" a sürgősségi ideiglenes lakhatás érdekében anélkül, hogy hosszú időre teljesen szegregált, etnikailag homogén szállásokba zárta volna a kedvezményezetteket.
- Minden érintett család állandó lakhatást talált szociális lakásokban.
- A szakképzést és a munkahelyi beilleszkedést ugyanolyan fontosnak tartották, mint a gyermekek iskoláztatását.
- A fiatal nemzetközi önkéntesek mozgósítása az építési folyamatban egyedi transznacionális kapcsolatokat teremtett.

„Az építési folyamat elég innovatív volt. Egyetlen építőanyag sem nyomott többet 60 kg-nál (darabonként); mindent egy ember tudott cipelni, így nem volt szükség emelésre. Ez csökkentette a drága anyagmozgatási költségeket. (...) A projekt végén minden család ideiglenes szállást talált, majd támogatták őket abban, hogy állandó szociális lakásokba költözhessenek. A projektben résztvevő valamennyi család rendelkezik állandó szociális lakással. Ezek a lakások nem csak Orlyban találhatóak, hanem Val de Marne megyében is.” (Orly, Franciaország)

A résztvevőket azonban nem sikerült bevonni a lakhatás javításába:

"A civil szervezet karbantartja az ingatlanokat, de nincs külön ingatlankezelő, azaz karbantartó és felújító személyzet, ami különösen fontos lenne az ilyen nagyon rossz állapotú ingatlanok esetében. (...) A programnak nem sikerült a lakókat aktív partnerré tenni, amikor olyan kisebb lakhatási vagy karbantartási problémák merültek fel, amelyek akár a lakók által is kezelhetőek lettek volna. (Miskolc, Magyarország)

Nehéz a szokásos innovációs fogalommal jellemezni Bag (Magyarország) esetét, amelyben egy helyi civil szervezet (önkéntesekkel együttműködve) segít állami támogatást és hitelt szerezni a településről kiköltözők lakásvásárlásához. Az újdonság itt az, hogy a roma családok olyan állami támogatáshoz és banki hitelhez jutnak hozzá igen bonyolult adminisztratív feltételekkel, amit civil szervezet segítségével nélkül nem tudnának megszerezni, mivel ezek a támogatások elsősorban a középosztályt célozzák meg. A mobilitás elősegítése magában foglalja a szegregált telep házaiban élők tulajdonviszonyainak tisztázásához nyújtott jogi segítséget is. Az érintett pro bono ügyvédi irodák mellett jogi segítséget nyújtanak egyetemi joghallgatók is.

A pénzügyi oktatást is nehéz innovatív intézkedésnek tekinteni, mivel az jó esetben szerepel egy jól működő szociális fejlesztő eszköztárában. Azonban nem mindenhol - 2015-ben a magyar szociális segélyezési rendszerből kivonták az adósságkonszolidációs támogatást. A civil szervezetek még mindig foglalkoznak ezzel (pl. Bagon), de az egyik barcelonai eset is mutatja, hogy a családoknak szükségük van ilyen segítségre, így ez a tevékenység egy lakhatási programnak mindenképp része kell, hogy legyen.

"A családoknak meg kell tanulniuk, hogy a lakhatás része a lakbér és számlák fizetése, de természetesen ezeknek megfizethetőnek kell lenniük számukra, különben visszakerülnek a táborba. A pénzügyi részt szükséges felügyelni és a családoknak támogatást nyújtani, abban, hogy hogyan gazdálkodjanak a pénzzel az egész hónapban. Havonta kapják meg az összeget, így meg kell tanulniuk, hogyan osszák be a pénzt, hogy ki tudja fizetni a lakbért, a számlákat, és hogy az az egész hónapra elegendő legyen."

Részvétel, a környezet visszajelzései

Az esettanulmányok többsége arról számol be, hogy a településen élők integrált lakókörnyezetbe történő áthelyezése gyakran feszültségekhez vezet a már ott élők ellenállása révén. Jó példa erre Gyöngyös, ahol az önkormányzat (a Máltai Szeretetszolgálattal együttműködve) egy többéves, nagy költségvetésű uniós programot bonyolít le. A programban a helyieknek nyújtott szolgáltatásokat (az úgynevezett "soft elemeket", azaz a projekt szociális fejlesztési részét) a Máltai Szeretetszolgálat a település szélén kialakított közösségi szolgáltató központban biztosítja (pl. adománykövetítés, fejlesztő foglalkozások gyerekeknek, családok segítése ügyintézésben). Az infrastrukturális fejlesztések a terület utcáinak aszfaltozására és a közterületek takarítására korlátozódnak.

Nem kerül sor a nagyon rossz állapotban lévő házak felújítására, mivel a magántulajdonban lévő ingatlanok felújítása uniós forrásokból nem engedélyezett, illetve a város más területeire történő áttelepítésre sem. A város alpolgármestere és a terület képviselője ezt világossá teszik: *„A város lakói nem fogadnák el az itt élőket a város más részein, mert nem tudnának beilleszkedni. Képzelnék el, hogy ha egy ilyen család, még ha tisztességes emberek is, beköltözik egy rendezett utcában lévő ingatlanba, a helyi ingatlanok értéke azonnal csökkenni kezd. Ezért nem akarja őket senki a szomszédban látni. És nincs olyan politikus a városban, aki elég bátor lenne ahhoz, hogy egy ilyen elgondolást képviseljen”*. Így a város hosszú távon nem is törekszik a szegregált területek felszámolására, annak ellenére, hogy programmal és dedikált forrásokkal rendelkezik e cél megvalósítása érdekében. Ezért a lezajló fejlesztések csak rövid távú hatást tudnak kifejteni.

Ez a jelenség más országokban és településeken is előfordul. Vannak azonban olyan helyszínek, ahol a végrehajtó fél megpróbál választ találni a társadalom ellenállására, hiszen a telepek fennmaradása a helyi társadalmi problémák fennállásán is múlik. Erre a franciaországi Montreuil városa a 2008-ban egy telepen történt tüzeset után döbbsent rá, amikor a polgármester a helyi közösségben kialakult feszültségek ellenére ragaszkodott a romániai romák áttelepítéséhez. Végül 2010-ben az önkormányzat egy MOUS-projektet épített a 117 család (mintegy 350 ember) számára, két ideiglenes lakhatási helyszínnel, úgynevezett "integrációs falvakkal", amelyeket egy-egy civil szervezet irányított.

A roma emberek integrációját célzó MOUS-projekt az önkormányzatot, a regionális szerveket és az államot foglalta magába. A kiválasztott személyek integrációjához költségvetést rendeltek, és bevontak egy egyesületet, amely felügyeli a tervezett intézkedések bevezetését.

Vannak olyan helyek, ahol egyfajta "köztes megoldásként" a bevándorlók első hullámával a szociális munkások megpróbálják meggyőzni a helyieket, hogy a roma családok befogadása nem jelent túlzott kockázatot. A projekt célcsoportja tehát nemcsak a kiköltöző roma családok, hanem a nem roma lakosok is. *„A fő cél az volt, hogy a családokat szabványos otthonokba (lakásokba) helyezzzük át, és támogassuk az alkalmazkodási folyamatukat ezekben a lakásokban és városrészekben. A program számos akadállyal és nehézséggel szembesült. A családok áthelyezésével kezdtük újra, és jelenleg megfigyelő/közvetítő munkát végzünk a nem roma szomszédokkal*

is. (...) *A szociális szolgáltatókkal való nagyon szoros együttműködés után úgy döntöttünk, hogy csak 4 családdal kezdjük el a folyamatot és megvizsgáljuk az alkalmazkodásukat, majd a többi családot is bevonjuk. 2011-ben 4 családot költöztettünk be lakásba, és egy "családsegítő" (egyfajta szociális munkás) támogatta őket.*" (Barcelona)

A Bagázs civil szervezet vezetője azt is elmondta, hogy a társadalom többségének tudatosítása legalább annyira feladata a szervezetnek, mint a roma családok segítése. *"Elmondtam a polgármesternek, hogy amíg a település szegregált marad és nem költözik ide nem roma család, addig nem lehet elvárni, hogy a romákat a településen kívül is befogadják. Ekkora szocializációs szakadékkal nem várható el, hogy a kiköltöző roma családok az új normáknak megfelelően éljenek. Ha nincsenek aszfaltozott utak, a szemét hegyekben áll, a kóbor kutyákat nem terelik össze, és a rendőrök ritkán járnak arra, járőröznek a környéken, akkor a helyzet nem fog változni."*

Értékelés (Siker)

Tervezett és szisztematikus értékelést csak három projekt esetében végeztek. Két esetben sor került a beavatkozás tudományos elemzésére. Alapos, hatásalapú értékelést főként az uniós forrásokat is felhasználó projekteknel végeztek, de a nem kormányzati szervezetek és a Caritas esetében - valószínűleg a célzott források hiányában - ez kevésbé volt jellemző. Talán kivételt képez a Bagázs (Bag, Magyarország) esete, amely a bevont gyermekek tevékenységéről és a mentorok véleményéről naprakész online adatbázist vezet, amely belső irányítási eszköz, és később értékelés alapjául is szolgálhat. Ez az online adatbázis mindenképpen adaptálható és példaértékű, mert amellett, hogy elindítja az objektív értékelés adatgyűjtés folyamatát és napi áttekintést nyújt a fejlődésről, teljesen kiváltja a papír alapú adminisztrációt, amely frusztráló és rontja a szociális munkások hatékonyságát.

A kiválasztott projekteket végrehajtó szervezetek esetében két fő mutató volt, amelyek külön eszköz nélkül is nyomon követhetők: a kiköltözött vagy elköltözött családok száma (vagy azoké, akiknek a lakhatási helyzete jelentősen és mérhetően javult), és ezen belül azon családoké, akiknek a helyzetük a beavatkozás után is tartósan jobb maradt.

Egyik projekt esetében sem találtunk szisztematikus, előre kidolgozott szabványokon alapuló hatásvizsgálatot. Konkrét eredményeket találtunk, habár általában nem megfelelő, mennyiségi monitoring-mutatók formájában:

"A MOUS 2015 augusztusában ért véget, amikor a két helyszínt bezárták. (...) Ez egy úttörő művelet volt Franciaországban, és a maga nemében a legnagyobb. Majdnem minden család helyet talált egy ideiglenes lakhatási szolgáltatásban vagy szociális lakásban. "Sikeres" volt, legalábbis számszerűsítve, mert a lakhatási integráció nem mindegyikük számára volt tartós és néhány család ismét csak valamilyen elhagyott épületben talált lakóhelyet, ezért egy új önkormányzati programba lettek bevonva. (...) A program hozzájárult a városirányítási stílus megújításához, alapvető lakhatási és munkahelyi integrációs igényeket elégített ki, és megerősítette az érintett roma közösségeket politikailag és társadalmilag. (...) A program olcsóbb volt, mint bármely más, szociális szálláson, hajléktalanszálláson vagy szükségesszálláson alapuló, éjszakánként fizetett program". (Saint-Maur, Franciaország)

Olaszországban ma már lehetőség van a lakhatási programok vizsgálatára 10 évre visszamenőleg, ami egy megalapozott kiértékelésre nyújt lehetőséget vagy valamelyest előre tudja jelezni az integrációs folyamat sikerét az érintett családok esetében. "Tíz év elteltével a családok többsége - bár egymástól eltérő helyzetben - rendszeres lakóhellyel rendelkezik, szabályos lakóegységekben él. Legalább egy felnőtt dolgozik, a gyermekek középiskolába járnak. A számokat tekintve a Via Rubattino az egyik legkiemelkedőbb példája a kunyhókból a lakóegységekbe való sikeres átmenet megvalósításának az elmúlt néhány évben." (Milánó, Olaszország)

Annak ellenére, hogy a kiválasztott projekteknel a hatásvizsgálatot nem külső és független értékelők végezték, néhány projekt belső értékelésen alapuló objektív és önreflexív jelentést nyújtott be, ami megmutatta, hogy a lakhatási projektek végrehajtóinak fel kell készülniük a (részleges) kudarcokra, és elég rugalmasnak kell lenniük ahhoz, hogy szükség esetén

finomhangolják a projektet, vagy akár jelentősebb módosításokat is végrehajtsanak a projekten: *“Egy év elteltével a helyzet szörnyű volt. A családok nagy adósságokat halmoztak fel a bérleti díjából (...) Nagyon nehéz volt előteremteniük a teljes összeget. Így 2-3 év után visszatértek a táborba. (...) 2017-ben néhány családot már újraköltöztettek, és a folyamat 2018-ban ért véget. Jelenleg az összes eredeti család lakásban él”. (Barcelona)*

“Az új lakásokba áthelyezett családok száma mérhető hatást jelenthet, és arra utalhat, hogy a program kevésbé hatékony, mivel az eredetileg tervezett 60 lakás helyett 5 év alatt csak 11 család költözött alternatív lakásokba.” (Miskolc, Magyarország)

Mivel az R-Home projekt az elemzett lakhatási programok némelyike után indult, nem lehetett összehasonlítani azonos módszertannal a projektek hatékonyságát. Mindazonáltal hasznos lenne elemezni nemcsak ezeket, hanem más lakhatási kezdeményezéseket is egy külső és egységes mutatókat használó szisztematikus értékeléssel.

Együttműködés

Egy kivétellel valamennyi projektet konzorciumi keretek között hajtották végre. A vegyes konzorciumok és együttműködések hatékonysága egyértelmű. Önkormányzati szereplő nélkül egyik projekt sem tudta volna elnyerni a helyi lakosság támogatását, ami a projekt legitimitását biztosítja. Az önkormányzat az áttelepülés infrastrukturális feltételeit is meg tudja teremteni. Így fontos segítséget nyújthat akár a bérlakások vagy a megépítendő ingatlanok kijelölésében, akár a helyi hatóságokkal való kapcsolattartásban.

"Fontos, hogy az önkormányzaton belül egy elkötelezett köztisztviselő dolgozzon a nem kormányzati szervezetek és egyesületek munkájának előmozdítása, valamint a valláspolitikai alkalmazása és a szolgáltatások biztosítása érdekében". (...) Kialakult egy olyan kormányzási stílus, amely az elérési mechanizmusokon alapul, amelyben a köztisztviselők és az emberi jogi aktivisták találkoznak és kéz a kézben dolgoznak a roma kedvezményezettekkel. Egy olyan stílus, amely a kölcsönös figyelmen és munkaidőn kívüli találkozókon alapul, és érdeklődést mutat a társasági élet iránt. (...) Bebizonyosodott a lakhatási eszközök sokféleségén és rugalmasságán alapuló módszer hatékonysága, amely eseti alapon talál megoldásokat a családok számára. (...) Ez a program elegendő autonómiát adott a családoknak ahhoz, hogy a saját útjukat járják, anélkül, hogy merev integrációs rendszerbe zárta volna őket. A családok autonómiáját nem tekintették akadállynak, hanem az integrációs folyamatban valódi erőforrásként kezeli". (Montreuil, Franciaország)

A civil és jótékonyági szervezetek végezhetnek terepmunkát és szociális fejlesztést, különösen azokban az országokban, ahol az állami-önkormányzati ellátórendszer nem rendelkezik elegendő emberi kapacitással egy ilyen léptékű projekt megvalósításához (főként Kelet-Európában). További fontos szerepet játszhatnak a civil vagy karitatív szervezetek a kapcsolat bizalmi részének biztosításában, mivel sok esetben az érintett családok nem bíznak a hivatalos, önkormányzati szereplőkben.

A jótékonyági szervezetek bevonásának további előnye, hogy saját, többé-kevésbé kiszámítható költségvetéssel rendelkeznek, ami jelentős mozgásteret biztosíthat különösen uniós támogatások esetében olyan költségek biztosításában, amelyek vagy nem támogathatók az uniós eljárások alapján, vagy nem szerepelnek a költségvetésben, vagy amivel az előkészítő szakaszban, több évvel korábban nem számoltak.

Öt esetben talákoztunk olyan érdekelt féllel vagy partnerrel, aki jelentős segítséget nyújtott a projekt előkészítésében azzal, hogy ismerte és szükség esetén pontosan felmérte a bevonandó családok szociális és kulturális helyzetét, és rendelkezett kitekintéssel és tudással arról, hogy milyen intézkedésekre van szükség probléma esetén. Tehát mindenképpen érdemes ilyen külső szereplőket bevonni a tervezésbe.

Átláthatóság, nyilvánosság

Az esettanulmányokban szereplő projektek mintegy felének van internetes oldala, amely részletes információt nyújt a projektekről és a végrehajtókról. A korábban befejezett projektek esetében több nyomtatott anyag áll rendelkezésre, de a projektek végrehajtói is készséggel nyújtanak további információt.

Az R-HOME projektben részt vevő valamennyi partner nyitott az alkalmazott megoldások adaptálására. Az alábbi felületeken lehet kapcsolatba lépni a szervezetekkel.

Autonómia Alapítvány, Magyarország, www.autonomia.hu, Béres Tibor:
beres.tibor@autonomia.hu

TÁRKI Társadalomkutatási Intézet, Magyarország, www.tarki.hu; Bernát Anikó:
bernat@tarki.hu

FONDAZIONE CARITAS AMBROSIANA, Olaszország,
www.caritasambrosiana.it, Chiara Lucchin: c.lucchin@caritasambrosiana.it

UNIVERSITA' DEGLI STUDI DI MILANO-BICOCCA, Olaszország,
www.unimib.it, Patrizia Farina: patrizia.farina@unimib.it

COMUNE DI MILANO, Olaszország, www.comune.milano.it, Miriam Pasqui:
miriam.pasqui@comune.milano.it

ASOCIATIA CARITAS - ASISTENTA SOCIALA FILIALA ORGANIZATIEI
CARITAS ALBA IULIA, Románia, <https://caritas-ab.ro/ro/>, Hanna Hompoth:
hanna.hompoth@caritas-ab.ro

FONDATION NATIONALE DES SCIENCES POLITIQUES, Franciaország,
www.sciencespo.fr/centre-etudes-europeennes/en, Tommaso Vitale:
tommaso.vitale@sciencespo.fr

FEDERACIÓN DE ASOCIACIONES GITANAS DE CATALUÑA,
Spanyolország, www.fagic.org/, Annabel Carballo: a.carballo@fagic.org

KÖVETKEZTETÉSEK

A vizsgált gyakorlatok mindegyike konzorciumban és komplex megközelítéssel valósult meg, azaz valamennyi kezdeményezés kiszélesítette fejlesztési és integrációs céljait, és nem korlátozódott kizárólag a lakhatás biztosítására vagy javítására. Ez a jellegzetesség a jelen kutatás tervezésében gyökerezik, mivel a komplex megközelítés minden sikeres kezdeményezés döntő tényezőjének tekinthető.

Egy sikeres lakhatási projektnek legalább két kritériuma van, a kiválasztott tizennégy esetből levont tanulságok alapján. Az egyik, hogy több (önkormányzati, civil, jótékonyági, tudományos) szervezet alkosson egy fejlesztői közösséget, egy konzorciumot, így biztosítva azt a szinergiát, amely egy meglehetősen összetett társadalmi probléma megoldásához szükséges. A másik, hogy a fejlesztési projekteket alapos szolgáltatástervezéssel kell megvalósítani, miután megismertük a támogatandó családokat és személyeket. Emiatt nem lehetséges máshol már megvalósított projektek adaptáció nélkül átvétele, hanem inkább a leghatékonyabb tevékenységek és módszerek összegyűjtése ajánlott a sikeresen alkalmazott projektekből. Jó példa erre a francia modell, ahol aktív felnőtteket vontak be a könnyűszerkezetes házak összeszerelésébe, munkát és jövedelmet is biztosítva számukra, vagy a Bagázs (Bag) példája, ahol az egyébként kevésbé kiszolgáltatott, inkább középosztálybeli polgárok számára elérhető állami lakhatási támogatást jogi segítségnyújtás révén roma családok számára is elérhetővé tették.

Ha a családok kizárólag szociális juttatásokból élnek, vagyis ha nem tudják megszüntetni a szociális ellátórendszerrel való függőségüket és nem tudnak önálló jövedelemhez jutni, akkor nem várható, hogy a lakhatási helyzetük tovább javul. Pontosabban, még ha egy család képes is beköltözni egy bérlakásba, ezt a bérlői viszonyt csak intenzív szociális munkával és foglalkoztatással lehet fenntartani. Ez utóbbi a lakbérfizetés garanciája, míg az előbbi a többségi közösség hozzáállásának a formálását jelenti. Ennek felismerése több projekttervezőt és -megvalósítót ösztönzött arra, hogy a fenntartható eredmény érdekében a foglalkoztatási komponenseket összekapcsolják a lakhatási projektekkel.

Az ellenséges, nem roma környezet ellenérzéseinek figyelmen kívül hagyása negatív hatással lehet a lakhatást javító kezdeményezésre. Többféle módon is javítható ez a hozzáállás (mint pl. lépésről lépésre történő áttelepítés, intenzív családgondozás vagy a szomszédokkal való kapcsolattartás), de ez a lépés nem hagyható ki a projekt tervezési fázisából a fenntartható eredmény biztosítása érdekében.

A tapasztalat azt mutatja, hogy nemcsak a végrehajtó konzorcium összetételét,

hanem a projekt forrását is diverzifikálni kell. Egyedül egy uniós alpból nagyon nehéz sikeresen végrehajtani ezeket a projekteket annak merevsége miatt, mivel ezek a projektek gyakran folyamatosan változó pénzügyi igényekkel szembesülnek. A családok helyzete állandóan változik, amire a költségek rugalmas felhasználásával kell reagálni. Ez akkor lehetséges, ha rendelkezünk egy rugalmasabb költségvetéssel dolgozó partnerrel, aki fedezni tudja ezeket a gyakran ad hoc jellegű költségeket.

A lakhatási programok esetében jelentős dilemma az, hogy a meglévő lakókörnyezetet kell-e javítani, meghagyva ezzel a lakók önállóságát, vagy pedig a lakókat kell megerősíteni abban, hogy elhagyják a szegregált környezetet és lépéseket tegyenek a többségi társadalomba való beilleszkedés érdekében. A példákból nem lehet egyértelmű választ kapni, de a tény, hogy a minőségi lakhatás feltétele a munkaerő-piaci integráció, a munkaerő-piaci integráció pedig a lakhatás minőségi (és így integrált) változása nélkül nem nagyon lehetséges, azt mutatja, hogy fenntartható és jelentős változás várható, ha ezek a családok lehetőséget és segítséget kapnak a szegregált települések végleges elhagyására.

Ezt a tanulmányt az Európai Unió Jogok, Egyenlőség és Állampolgárság (2014-2020) programja finanszírozta.

A tanulmány tartalma kizárólag a szerzők nézeteit képviseli, és kizárólag az ő felelőségük.

Az Európai Bizottság nem vállal felelősséget a benne foglalt információk lehetséges felhasználásáért.

